

## СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Суходоля О. М. Енергоємність валового внутрішнього продукту: тенденції та чинники впливу [Електронний ресурс] / О. М. Суходоля. – режим доступу: <http://www.is.svitonline.com/sukhodolya/publicat/>.
2. Микитенко В. В. Енергоефективність промислового виробництва [Монографія] / В.В.Микитенко. – К. : Об'єдн. ін-т економіки, 2004. – 281 с.
3. Груба Г. І. Державне управління стратегічним розвитком електроенергетики : автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. наук з держ. упр. / Г. І. Груба; ХарРІДУ НАДУ при Президентіві України. – Х., 2005. – 19 с.
4. Вісник Донецького національного університету, Е. Медведкіна, В. Подунай. Сер. в.: Економіка і право, вип.1, 2009 р. 3. Зеркало недели/Деньги №21(700) 7–13 июня 2008. И. Дияк: Энергосбережение: сегодняшние реалии.
5. BP Statistical Review of World Energy June 2011(англ.) (2 Мб) — (Дані виробництва, споживання та резервів первинної енергії у світі)
6. Енергетична стратегія України до 2030 р. Розпорядження Кабінету міністрів України від 15.03.2006р. № 145-р [Електронний ресурс] режим доступу: [http://dt.ua/ECONOMICS/energetichna\\_strategiya\\_ukrayini\\_na\\_period\\_do\\_2030\\_roku\\_problemni\\_pitannya\\_zmistu\\_ta\\_realizatsiyi](http://dt.ua/ECONOMICS/energetichna_strategiya_ukrayini_na_period_do_2030_roku_problemni_pitannya_zmistu_ta_realizatsiyi).
7. Статистичний збірник України/ Паливо-енергетичні ресурси України за 2012 р. / Державна служба статистики України; за ред. Пішейка В.Д. - К., 2013. - 525 с.
8. Динаміка зростання цін на газ і електроенергію для населення України з 2000-2012 рік [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.energozberezhzenie.com/art8.html>.
9. Статистичний збірник України / Україна у цифрах за 2013 р./ Державна служба статистики України; за ред. Осауленка О.Г. - К., 2014. - 525 с.
10. Маляренко О.Є. Енерго-екологічні аспекти оцінки ефективності енергоспоживання регіону (на прикладі чернігівської області) / О.Є. Маляренко, Н.Ю. Майстренко // Проблеми загальної енергетики. – 2011 – №4 (27) – 56 с.
11. Статистичний збірник України / Довкілля України за 2012 р. / Державна служба статистики України; за ред. Н.С.Власенка. - К., 2013. - 525 с.
12. Н.М. Мхитарян. Энергетика нетрадиционных и возобновляемых источников. Опыт и перспективы – Киев: Наукова думка, 1999. - 320 с.
13. Відновлювальна енергетика: перспективи України. Відновлювальна енергетика: екологічно, але дорого [Електронний ресурс] – режим доступу [www.radiosvoboda.org/content/article/25044801.htm](http://www.radiosvoboda.org/content/article/25044801.htm)
14. Кудря С. О., Яценко Л. В., Душина Г. П., Шинкаренко Л. Я., Довга В. Т Атлас енергетичного потенціалу відновлюваних джерел енергії України являє собою один із елементів візуалізації інформації, представленої в інформаційно-аналітичній системі оцінки енергетичного потенціалу відновлюваних джерел енергії. - К., 2001. - 41с.

## УДК 314.72

## СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

*Мельник М. А.*, к.е.н., доцент, доцент кафедри «Облік і аудит» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (Україна).

**Мельник М.А. Сучасні проблеми реалізації трудового потенціалу вимушених переселенців.**

У статті розглядаються окремі аспекти проблем реалізації трудового потенціалу вимушених переселенців. Визначені наукові підходи до категорії «трудоий потенціал» та тлумачення «трудоого потенціалу робітника». Проаналізовано сучасний стан використання трудового потенціалу країни, охарактеризовані умови та можливості реалізації потенціалу вимушених переселенців. Розглянуті зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на адаптацію вимушених переселенців. Шляхом статистичної оцінки переміщених осіб та заходів щодо вирішення їх соціальних проблем розглянуто умови та причини, що перешкоджають повноцінній реалізації трудового потенціалу. Визначено, що проблема працевлаштування і можливість реалізації свого трудового потенціалу є найважливішою для успішної адаптації вимушених переселенців на новому місці. Сформульовані рекомендації щодо стимулювання зайнятості переселенців та кращої їх адаптації у місцях переселення.

**Ключові слова:** трудовий потенціал, внутрішньо переміщені особи, вимушені переселенці, проблеми, адаптація, реалізація.

**Мельник М.А. Современные проблемы реализации трудового потенциала вынужденных переселенцев.**

В статье рассматриваются отдельные аспекты проблем реализации трудового потенциала вынужденных переселенцев. Определены научные подходы к категории «трудоого потенциал» и толкования «трудоого потенциала работника». Проанализировано современное состояние использования трудового потенциала страны, охарактеризованы условия и возможности реализации потенциала вынужденных переселенцев. Рассмотрены внешние и внутренние факторы, которые влияют на адаптацию вынужденных переселенцев. Путем статистической оценки перемещенных лиц и мер по решению их социальных проблем рассмотрены условия и причины, препятствующие полноценной реализации трудового потенциала. Определено, что проблема трудоустройства и возможность реализации своего трудового потенциала является важнейшей для успешной адаптации вынужденных переселенцев на новом месте. Сформулированы рекомендации по стимулированию занятости переселенцев и лучшей их адаптации в местах переселения.

**Ключевые слова:** трудовой потенциал, внутренне перемещенные лица, вынужденные переселенцы, проблемы, адаптация, реализация.

**Melnik M. Modern problems of implementing the employment potential of internally displaced persons.**

The article deals with some aspects of the employment potential implementation problems IDPs. Defined scientific approaches to the category of "working capacity" and interpretation of labor potential worker. The current state of the labor potential, described conditions and feasibility of potential IDPs. An external and internal factors that influence the adaptation of IDPs. By statistical evaluation of displaced persons and measures to address their social problems and Conditions of the reasons that prevent full realization of the labor potential. Determined that the problem of employment and the opportunity to realize their employment potential is essential for successful adaptation IDPs at the new location. Recommendations to stimulate employment of immigrants and better adapt them in places of resettlement.

**Keywords:** labor potential, internally displaced persons, internally displaced persons, problems, adaptation, implementation.

Світовий досвід свідчить, що ефективний розвиток і використання трудового потенціалу населення є визначальною умовою успішної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку сучасної держави. За даними Всесвітнього банку, який досліджував 192 країни, тільки 16% економічного зростання в країнах з перехідною економікою обумовлені виробничим потенціалом, 20% – природними ресурсами, а останні 64% пов'язані з людським і соціальним капіталом [1].

У зв'язку з цим, можна зробити висновок, що «нові можливості розвитку розкриваються перед тими країнами, чие суспільне впорядкування здатне забезпечити реалізацію трудового, творчого потенціалу своїх громадян і максимально задовольнити їх потреби» [2].

У науковій літературі останніх років помітно зріс інтерес до проблем ефективного використання трудового потенціалу. Ці

проблеми стали предметом дослідження українських учених А. Амоши, С.Бандура, Д. Богині, Е. Грішнєвої, А.Колота, Э. Лібанової, Л. Лісогор, С. Паски, М. Семикіної, Л. Шаульської, Т. Білорус і ін. Незважаючи на вагомість отриманих наукових результатів, учені дотримуються погляду, що проблеми трудового потенціалу все ще до кінця не досліджені. Складність проблематики обумовлена нестабільністю соціально-трудових стосунків, системною кризою у всіх сферах життя країни, дією глобалізації і інших зовнішніх чинників. У сучасних умовах до таких чинників потрібно віднести затяжний конфлікт на південному сході країни, який привів до зростання кількості вимушених переселенців з Криму, Донецької і Луганської областей України.

Стаття ставить за мету проаналізувати сучасні проблеми реалізації трудового потенціалу внутрішньо переміщених осіб (вимушених переселенців) в Україні.

Відзначимо, що тлумачення категорії «трудова потенція» до цих пір є дискусійним. Не дивлячись на те, що в літературі існують різні підходи, загальним для багатьох авторів є акцентування уваги на якісних характеристиках трудового потенціалу – стані здоров'я, фізичній і психологічній здібності до праці, наявності освіти, кваліфікації, досвіду, моральності, професіоналізму, трудової, творчої активності, мобільності і так далі. Багатьма авторами (О. Грішнєвою, М. Семикіною, Л. Шаульською [3; 4; 5]) трудова потенція розглядається багатоаспектно, на різних економічних рівнях. Автори розрізняють трудова потенція окремого робітника, трудова потенція підприємства, трудова потенція регіону, країни в цілому з властивими кількісно- якісними характеристиками. Безумовно, такий комплексний підхід найбільше теоретичні уявлення про трудова потенція на сучасному етапі розвитку науки, дозволяє системно оцінювати складові трудового потенціалу [6].

Розвиваючи існуючі підходи авторів до визначення поняття «трудова потенція» [3; 4; 5; 7], пропонуємо трактувати трудова потенція працівника – як сукупність фізичних, психічних, етичних, освітніх, мотиваційних можливостей особи і її здібностей до праці, які формуються, розвиваються впродовж всього життя, реалізуються в процесі трудової діяльності, знаходячись під впливом суб'єктивних і об'єктивних чинників, що визначають результативність трудових зусиль і ступінь трудової активності працівника. Саме завдяки розвитку і реалізації свого трудового потенціалу кожна доросла працездатна людина відчуває себе повноцінним членом суспільства [8].

Трудова потенція України, що існує нині, по своїх якісних параметрах не відповідає стратегічним завданням економічного і соціального розвитку. Трудова потенція скорочується кількісно, погіршується по своїх якісних характеристиках. Ці тенденції пояснюються сукупністю причин – гострою демографічною кризою, відсутністю дієвих структурних реформ в економіці, неефективною соціально-економічною політикою. Як результат, спостерігається низька народжуваність, передчасна смертність, високий рівень захворюваності, обмежений доступ більшості верств населення до якісних медичних послуг, якісної освіти, неефективна зайнятість, низькі соціальні стандарти. В результаті незбалансованості попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці має місце вимушена трудова міграція за кордон, відтік за кордон найбільш активної і освіченої молоді.

Крім того, сьогоднішні реалії виявили неготовність суспільства до рішення нових проблем. Перш за все, це стосується недосконалості соціально-економічних механізмів реалізації трудового потенціалу вимушених переселенців в умовах військового конфлікту на сході України. Гострота проблеми диктує необхідність наукового дослідження глибини проблем реалізації трудового потенціалу вимушених переселенців і пошуку шляхів їх рішення.

Українське суспільство сьогодні виявилось не готовим до ситуації з появою великої кількості вимушених переселенців усередині країни і нездібним координувати дії із забезпечення умов реалізації їх трудового потенціалу. Ефективність державної політики у вирішенні проблем вимушених переселенців є недостатньою. Деякі досягнення законодавчого і нормативно-правового забезпечення внутрішньо переміщених осіб не дають очікуваних результатів із-за низького рівня якості державного і регіонального управління, невідповідності законодавчих і правових норм і можливостей їх реалізації.

Враховуючи ситуацію, що склалася, вважаємо за необхідне розробити чітку програму заходів по ефективному використанню і розвитку трудового потенціалу вимушених переселенців.

Згідно документам ООН з питання про переміщення осіб усередині країни, особи, переміщені усередині країни, визначаються як «люди або групи людей, які були вимушені рятуватися втечею або покинути свої будинки або місця мешкання, із-за або щоб уникнути наслідків озброєного конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини або стихійних лих/техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно-визнаний державний кордон країни» [9].

У міжнародному праві термін «вимушені переселенці» – це категорія вимушеної міграції, використовується разом з поняттям «біженці» і «переміщені особи». Як правило, при вимушеній міграції відбувається погіршення всіх основних показників якості життя: матеріального добробуту, житлово-побутових умов, соціального статусу.

В Україні основними причинами такого переміщення стали анексія Криму, ескалація військового конфлікту в Луганській і Донецькій областях, небезпека для життя і здоров'я населення, жертви серед цивільного населення, руйнування будинків. За даними Управління по координації гуманітарних питань ООН і Міністерства соціальної політики України, за станом на 23 лютого 2015 р., кількість внутрішньо переміщених осіб з Донбасу і Криму склала 1 042 100 осіб. Загальні відомості про переміщених осіб представлені в таблиці 1.

Більше всього переселенців сконцентровано в Донецькій, Харківській, Луганській областях, м. Києві, Запорізькій і Дніпропетровській областях. За даними ООН, у перших трьох регіонах розміщено 60,8% переселенців, а в останніх трьох – 21,2%, тобто шість регіонів прийняли 82% всіх вимушених переселенців.

Вимушені переселенці стикаються з цілим комплексом проблем:

- проблеми з житлом ( розміщенням);
- проблеми з працевлаштуванням;
- проблеми з медичним обслуговуванням;
- проблеми з наданням послуг дошкільної і шкільної освіти;
- психологічні проблеми;
- недостатній соціальний захист.

Ряд невідкладних питань по обліку і життєзабезпеченню внутрішньо переміщених осіб і членів їх сімей в нових умовах мешкання вирішує Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 року № 1706- VII. Проте, одним законом неможливо вирішити всю сукупність різнопланових проблемних ситуацій в життєзабезпеченні, працевлаштуванні, соціальній захищеності. Для цього необхідна зміна державної і регіональної політики відносно переселенців, пошук нових механізмів стимулювання зайнятості внутрішньо переміщених осіб.

Слід зазначити, що облаштування вимушених переселенців вимагає величезних матеріальних витрат, отже, у поєднанні з невірністю проблем життєзабезпечення значної частини українських громадян, що вже живуть на цій території, вимушена міграція може ще більше посилити і без того напружену ситуацію на ринку праці, житла, загострити міжнаціональні конфлікти. З іншого боку, приріст працездатного населення міг би створити сприятливі можливості для поліпшення демографічної ситуації, що можливо тільки при реалізації ефективної державної політики в частині підготовки на всіх рівнях до прийому, розміщення і облаштування мігрантів[11].

Вимушене переселення по своїх соціальних, економічних і психологічних наслідках є для більшості дорослих людей справжньою життєвою катастрофою, особливо у разі, коли це відбувається в обмеженому тимчасовому проміжку, що унеможливає хоч в якійсь мірі морально, матеріально, фізично підготуватися до зміни місця проживання. В умовах війни переважна більшість переселенців опинилися в ситуації складного життєвого вибору – переселятися, працевлаштуватися і звикати до життя на новому місці або виїзд вважати за тимчасовий і бути готовим повернутися.

Виникає гостра необхідність швидко адаптуватися до нових умов життя, причому успішність такої адаптації залежить від

зовнішніх чинників, що стосуються регіону переселення і внутрішніх, характеризуючих самих вимушених переселенців, особливості їх характеру, менталітету, готовність до будь-якої роботи, зміни професії, перенавчання.

Таблиця 1

**Інформація про переміщених осіб за станом на 23 лютого 2015 року** (Складено за даними [10]).

| Регіони України   | Кількість переміщених з Донбасу і Криму (осіб) | % від загальної кількості переміщених осіб | % від населення регіону прибуття |
|-------------------|------------------------------------------------|--------------------------------------------|----------------------------------|
| <b>ВСЬОГО</b>     | <b>1042100</b>                                 | <b>100</b>                                 | <b>–</b>                         |
| Вінницька         | 10300                                          | 0,99                                       | 0,64                             |
| Волинська         | 2900                                           | 0,28                                       | 0,28                             |
| Дніпропетровська  | 68500                                          | 6,57                                       | 2,09                             |
| Донецька          | 367500                                         | 35,27                                      | 19,05                            |
| Житомирська       | 8000                                           | 0,77                                       | 0,64                             |
| Закарпатська      | 2800                                           | 0,27                                       | 0,22                             |
| Запорізька        | 75200                                          | 7,22                                       | 4,26                             |
| Івано-Франківська | 3300                                           | 0,32                                       | 0,24                             |
| Київська          | 33800                                          | 3,24                                       | 1,96                             |
| м. Київ           | 76800                                          | 7,37                                       | 2,7                              |
| Кіровоградська    | 8100                                           | 0,78                                       | 0,83                             |
| Луганська         | 129500                                         | 12,43                                      | 19,32                            |
| Львівська         | 8100                                           | 0,78                                       | 0,32                             |
| Миколаївська      | 8200                                           | 0,79                                       | 0,7                              |
| Одеська           | 21900                                          | 2,1                                        | 0,92                             |
| Полтавська        | 24500                                          | 2,35                                       | 1,7                              |
| Рівненська        | 3100                                           | 0,3                                        | 0,27                             |
| Сумська           | 12900                                          | 1,24                                       | 1,15                             |
| Тернопільська     | 2300                                           | 0,22                                       | 0,22                             |
| Харківська        | 136900                                         | 13,14                                      | 5,04                             |
| Херсонська        | 10100                                          | 0,97                                       | 0,95                             |
| Хмельницька       | 6500                                           | 0,62                                       | 0,5                              |
| Черкаська         | 11200                                          | 1,07                                       | 0,9                              |
| Чернівецька       | 2200                                           | 0,21                                       | 0,24                             |
| Чернігівська      | 7500                                           | 0,72                                       | 0,72                             |

До зовнішніх чинників відносимо такі показники, як щільність і демографічна структура населення регіону, розвиненість економіки, потреба в робочій силі; наявність вільного житлового фонду; розвиненість соціальної і виробничої інфраструктури; ресурсний потенціал; клімат і тому подібне

До внутрішніх чинників відносимо стать, вік, освіту, спеціальність, кваліфікацію; сімейний стан, рівень матеріальної забезпеченості, особливості характеру.

Проблема працевлаштування і можливість реалізації свого трудового потенціалу є, по суті, найважливішою для успішної адаптації вимушених переселенців на новому місці. Позбувшись в результаті вимушеного переселення житла і значної частини нажитого майна, люди зберігають в наявності практично єдиний свій капітал – знання, уміння, трудові навички, певні здібності до прояву мобільності, перенавчання, комунікації.

Проте питання працевлаштування є вельми проблематичним у зв'язку із загальною економічною кризою в країні, співвідношенням цін на ринках житла і праці, що вимушує людей вибирати для переселення не те місце, де є робота, а то, де можна знайти доступне житло. До тих пір, поки така невідповідність між вартістю житла і існуючим рівнем оплати праці зберігатиметься, ні про яке раціональне використання трудового потенціалу вимушених переселенців говорити не доводиться[12].

За даними Аналітичного центру «Нова Соціальна та Економічна політика» за останній квартал 2014 р. навантаження на одну вакансію в місцях переселення виросло майже удвічі (від 7,5 до 14,5 осіб на місце). Кількість вакансій в 2014 році, в порівнянні з 2013, знизилася: у Дніпропетровську – на 20%, в Харкові – на 30%, в Запоріжжі – на 65%.

Окрім цього необхідно відзначити і різні здібності вимушених переселенців до адаптації: неоднакова психологічна готовність до пошуку роботи, перекваліфікації, отримання нової спеціальності. На це впливає вік, наявність професії, рівень освіти, рівень кваліфікації і тому подібне.

Враховуючи виниклі проблеми повноцінної реалізації трудового потенціалу вимушених переселенців, можна виділити ряд нових механізмів стимулювання їх зайнятості в регіонах переселення. Серед основних можна позначити наступні:

1. Надання працедавцям, які працевлаштовують вимушених переселенців, компенсації витрат на оплату їх праці.
2. Відшкодування працедавцям витрат на перепідготовку і підвищення кваліфікації працевлаштованих вимушених переселенців.
3. Збільшення охоплення вимушених переселенців професійним навчанням, перенавчанням і підвищенням кваліфікації ( шляхом перерозподілу ліцензійних обсягів набору слухачів для підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації).
4. Розширення міжнародної співпраці (впровадження сумісних з міжнародними організаціями проєктів, які націлені на розвиток зайнятості).
5. Створення нових робочих місць за допомогою технопарків і бізнес-інкубаторів.

Таким чином, адаптація вимушених переселенців до нових умов, створення можливості повноцінної реалізації їх трудового потенціалу виступає як комплексний і багаторівневий процес, що зачіпає правові, соціально-економічні, соціокультурні, соціально-психологічні аспекти. Системний підхід до вирішення цих складних завдань вимагає від держави розробки продуманої концепції державної міграційної політики.

#### СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Human Development Report, 1994.-New York, Oxford: Oxford University Press, 1994.
2. Білорус Т. Трудовий потенціал України: сучасний стан та перспективи розвитку/ Т.Білорус// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка», -2012.- Вип.137.- с. 42 –45.
3. Грішнова О. А. Людський розвиток : Навч. Посіб. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.
4. Семикіна М.В. Регіональні проблеми збереження та розвитку трудового потенціалу в умовах глобальної кризи / М.В. Семикіна // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2009. –Вип.16(1). –с.3 –10.
5. Шаульська Л. В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України : монографія / Л. В. Шаульська. – Донецьк : НАН України, Ін-т

економіки пром-ті, 2005. – 502 с.

6. Пасека С. Р. Соціально-трудовий потенціал регіону: теорія і практика розвитку : Монографія / С. Р. Пасека. — Черкаси : «ІнтролігаТОР», 2012. — 608 с.

7. Ратніков Д.Г. Підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу найманих працівників в Україні в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.07 / Д.Г. Ратніков / Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України.- К., 2010, - 20 с.

8. Дроздова Е. М. Подходы к определению и оценке трудового потенциала // Дискуссия. 2012. N 5. – с.17 – 22.

9. Офіційний сайт УВБК ООН: [Електронний ресурс]. URL: <http://unhcr.org.ua/en/>.

10. Лібанова Е.М. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України // Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (27 лютого 2015 р. м Київ).–Режим доступу: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/Libanova2015.pdf>.

11. Семикіна М.В. Трудоресурсне забезпечення регіонів: вибір пріоритетів розвитку / Семикіна М.В., Пустовіт М.В. // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. – Спец. вип. Праця в XXI століття: новітні тенденції, соціальний вимір, інноваційний розвиток : у 2 т. – Т.2. – К. : КНЕУ, 2012. – С. 370 –379.

12. Пасека С.Р., Семикіна М.В., Федунець А.Д. Модель оцінки соціально-трудового потенціалу регіону в контексті обґрунтування стратегії модернізації економіки на засадах інноваційного розвитку / Інноваційна модель розвитку: тенденції та перспективи економічної трансформації [Колективна монографія]: Умань, ПП Жовтий О.О., 2014 р. – С. 202– 213.

УДК 339.17

## ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Михаліцька Н.Я., к. держ. упр., доцент кафедри менеджменту Львівського державного університету внутрішніх справ (Україна)

Цвайг Х.І., к.е.н., доцент кафедри економіки та економічної безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ (Україна)

### Михаліцька Н.Я., Цвайг Х.І. Тенденції розвитку торговельного підприємництва в Україні

У статті розглянуто сучасний стан торговельного підприємництва в Україні. Визначено вплив процесу демонополізації економіки з поступовою заміною адміністративної управлінської вертикалі на горизонтальні зв'язки між ринковими структурами на подальше функціонування підприємства. Проаналізовано значення внутрішньої торгівлі в економічній системі України та в її соціальній сфері. Розглянуто основні етапи розвитку торгівлі в Україні. Визначено місце оптової торгівлі в сфері товарного обігу та її головні завдання в сучасному ринковому процесі. Проаналізовано ситуацію щодо обсягу оптового товарообігу. Визначено тенденції та основні етапи розвитку роздрібних торговельних підприємств України. Проаналізовано рентабельність діяльності торговельних підприємств та з'ясовано бар'єри для виходу на ринок найбільших міжнародних мереж магазинів роздрібною торгівлі, які розглядають можливість інвестування в Україні. Розглянуто динаміку та структуру товарообігу роздрібною торгівлі в Україні.

**Ключові слова:** торговельне підприємство, внутрішня торгівля, оптова торгівля, роздрібна торгівля.

### Михалицкая Н.Я., Цвайг Х.И. Тенденции развития торгового предпринимательства в Украине

В статье рассмотрено современное состояние торгового предпринимательства в Украине. Определено влияние процесса демонополизации экономики с постепенной заменой административной управленческой вертикали на горизонтальные связи между рыночными структурами на последующее функционирование предприятия. Проанализировано значение внутренней торговли в экономической системе Украины и в ее социальной сфере. Рассмотрены основные этапы развития торговли в Украине. Определено место оптовой торговли в сфере товарного обращения и ее главные задачи в современном рыночном процессе. Проанализирована ситуация по объему оптового товарооборота. Определены тенденции и основные этапы развития розничных торговых предприятий Украины. Проанализировано рентабельность деятельности торговых предприятий и выяснено барьеры для выхода на рынок крупнейших международных сетей магазинов розничной торговли, которые рассматривают возможность инвестирования в Украину. Рассмотрено динамику и структуру товарооборота розничной торговли в Украине.

**Ключевые слова:** торговое предприятие, внутренняя торговля, оптовая торговля, розничная торговля.

### Mykhalitska N., Tsvaig Kh. Development Trends of Commercial Business in Ukraine

The article describes the modern state of commercial business in Ukraine. It also determines the influence of the process of economic demonopolization with the gradual change of administrative vertical for horizontal connections among market structures on the further operation of enterprises. It analyses the significance of internal trade in the economic system of Ukraine and in its social sphere. The main stages of development of trade in Ukraine are also considered. The place of the wholesale trade in the sphere of turnover of commodities and its main aims in the modern market process are determined. The volume of wholesale turnover is analyzed. The main tendencies and development stages of the retail enterprises of Ukraine are determined. The profitability of commercial enterprises' activity is analyzed and main barriers against entry into the market of the largest international networks of retail shops which consider the possibility of investments in Ukraine are specified. The article also identifies the dynamics and structure of retail trade turnover in Ukraine.

**Keywords:** commercial enterprise, internal trade, wholesale trade, retail trade.

**Постановка проблеми.** В умовах конкурентної боротьби суб'єктів господарювання, високого рівня мінливості зовнішнього середовища та зниження купівельної спроможності населення торговельним підприємствам необхідно використовуватись комплекс можливостей не тільки для успішного майбутнього розвитку, але й для поточного функціонування. Прийняття ефективних управлінських рішень на торговельних підприємствах вимагає інформаційного забезпечення про стан і тенденції розвитку їхнього галузевого середовища.

**Стан дослідження.** У дослідженнях С.А. Крекотуна, Л.О. Омелянович, Н.С. Краснокутської, О.О. Тараненка, А.С. Савошенка, Л.О. Лігоненко, Л.М. Яцунта ін. розглянуто особливості функціонування торгівлі, визначено умови розвитку галузі, проведено аналіз факторів, що впливають на діяльність торговельного підприємства. Проте ситуація в галузі постійно змінюється, актуалізуючи необхідність проведення нових досліджень

**Мета статті** – оцінка сучасного стану та визначення тенденцій розвитку торговельного підприємництва України.

**Виклад основного матеріалу.** Торговля - одна з перших господарських галузей, з якої почався процес демонополізації економіки з поступовою заміною адміністративної управлінської вертикалі на горизонтальні зв'язки між ринковими структурами. За нових економічних умов роль і місце держави в управлінні торгівлею стали менш вагомими і змінили свій економічний та правовий зміст. Найбільш характерною ознакою останніх змін у взаємовідносинах між державою і суб'єктами ринку є заміна управлінських форм на регулюючі (рис. 1).

Внутрішня торгівля – це діяльність з реалізації товарної продукції на внутрішньому ринку країни суб'єктами господарювання всіх форм власності. Вона охоплює як товари виробничо-технічного призначення, так і особистого споживання. Характерною рисою сучасного етапу розвитку торгівлі є важлива роль цього виду економічної діяльності у забезпеченні зайнятості населення, а відповідно, і у формуванні